

سورة الاحقاف

تأثیر آزادسازی تجاری و سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی ایران

:

:

:

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه اقتصاد

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی توسعه اقتصادی و برنامه ریزی خانم زهرا نجفی
تحت عنوان:

تأثیر آزاد سازی تجاری و سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی ایران

در تاریخ ۸۸/۱۲/۱۰ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

امضا

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر کریم آذربایجانی با مرتبه ی علمی دانشیار

امضا

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر حسین کریمی هسنیجه با مرتبه ی علمی استادیار

امضا

۳- استاد مشاور پایان نامه آقای مهدی مرادپور اولادی با مرتبه ی علمی مربی

امضا

۳- استاد داور داخل گروه دکتر رحیم دلالی اصفهانی با مرتبه ی علمی دانشیار

امضا

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر عبدالعلی منصف با مرتبه ی علمی استادیار

نقاش این رساله را به پروردگاری، متاودانامد یونم که خواست و اراده ی اوبالترین خواست و اراده است و همواره آرامش حضورش،

پستوانه ای برای گذراندن روزهای سخت به امید رسیدن به آمان هایم بوده و هست.

"جناب آقای دکتر کریم آذربایجانی"

"جناب آقای دکتر حسین کریمی هسنیجه" "جناب آقای مهدی مرادپور اولادی"

"جناب آقای دکتر دلالی"

"جناب آقای دکتر منصف"

خانواده مهربانم

"دایی مهربان و عزیزم"

به پاس پاسکزاری بی پایان

این نخطه نخطه شیرین را دیدیون دو مهربانم، از این رو این نخطه را

تقدیم به دو نور دیده ام: **پدر و مادرم عزیزم**،

که وجودشان برای من همه مهرباست

و مهر

و نثار من به پای آن مهربانم شرم است

و شرم.....

"حافظ"

چکیده

در سال‌های اخیر ارتباط میان آزادسازی تجاری و رشد اقتصادی هسته‌ی مرکزی مباحث مورد بررسی اقتصاددانان بوده است. بدیهی است که تحلیل صحیح از درجه‌ی باز بودن تجاری و رشد اقتصادی باید در برگیرنده‌ی تمامی تعیین‌کننده‌های رشد اقتصادی از جمله ذخیره‌ی سرمایه به عنوان نقش محوری باشد. رشد اقتصادی تنها مدیون تغییر در الگوهای تجاری و درجه‌ی باز بودن تجاری نیست، چراکه امروزه سرمایه‌گذاری در سرمایه انسانی، به عنوان عامل کلیدی و اساسی در فرآیند رشد و توسعه‌ی اقتصادی قلمداد می‌شود. از این رو بررسی این امر که آیا آزادسازی تجاری و سرمایه انسانی باعث افزایش رشد اقتصادی کشورهاست؛ از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

از این رو بنابر اهمیت و ارزش مقوله‌ی آزادسازی تجاری و همچنین با توجه به نقش ثابت شده‌ی سرمایه انسانی، به عنوان عنصر مهم در رشد و توسعه‌ی اقتصادی در این تحقیق سعی شده به بررسی تاثیرگذاری آزادسازی تجاری و سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی ایران پرداخته شود، که پایه نظری برای زمینه کار بر مدل تسن (۲۰۰۶) است. از آنجا که کشور ایران در آغاز فرآیند اجرای سیاست‌های آزادسازی تجاری قرار دارد و اقتصاد آن وابستگی شدیدی به بخش نفتی و درآمدهای حاصل از آن دارد. تحقیق حاضر بر دو جنبه رشد اقتصاد (کل) در طول دوره زمانی ۱۳۳۸-۱۳۸۵ و رشد اقتصاد (بدون بخش نفتی) در طول دوره ۱۳۵۳-۱۳۸۵ قرار دارد. بررسی‌ها براساس نرم‌افزارهای Eviews و Microfit می‌باشند، که با کمک آزمون‌های علیت انگل- گرنجر و هم انباشتگی در طول دوره‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت با الگوهای تصحیح خطا (ECM) و الگوی خود رگرسیون با وقفه توزیعی (ARDL) صورت گرفته است.

نتایج بدست آمده از تخمین مدل حاکی از آن است که شاخص آزادسازی تجاری (مجموع سهم صادرات و واردات از تولید ناخالص داخلی)، در دوره کوتاه‌مدت بر رشد اقتصادی (کل و بدون بخش نفتی) اثر مثبت و معنی‌داری دارد، ولی در دوره بلندمدت تنها بر رشد اقتصاد (کل) معنی‌داری می‌باشد. همچنین شاخص سرمایه انسانی (متوسط سال‌های تحصیل نیروی کار)، تنها در دوره بلندمدت بر رشد اقتصاد (کل و بدون بخش نفتی) اثر مثبت و معنی‌داری دارد و در دوره کوتاه‌مدت اثرات مثبت بوده ولی غیرمعنی‌دار می‌باشند.

کلید واژه‌ها: آزادسازی تجاری، سرمایه انسانی، رشد اقتصاد، الگوی تصحیح خطا، الگوی خودرگرسیون با وقفه توزیعی

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه	۱
۲-۱- شرح و بیان مساله پژوهشی	۲
۳-۱- اهمیت و ارزش تحقیق	۳
۴-۱- اهداف تحقیق	۴
۵-۱- فرضیه‌های تحقیق	۴
۶-۱- اطلاعات و داده‌های آماری	۵
۱-۶-۱- جامعه آماری	۵
۲-۶-۱- حجم نمونه و روش محاسبه	۵
۳-۶-۱- ابزار گردآوری داده‌ها	۵
۴-۶-۱- ابزار تجزیه و تحلیل	۵
۷-۱- کلید واژه‌ها	۶

فصل دوم: ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق

۱-۲- مقدمه	۷
۲-۲- رشد اقتصادی و بیان مفاهیم نظری آن	۸
۳-۲- مروری بر الگوهای رشد اقتصادی	۹
۱-۳-۲- الگوی رشد درون‌زا نئوکلاسیکی	۱۰
۱-۱-۳-۲- مدل AK یا مدل رشد درون‌زای محدب	۱۲
۲-۱-۳-۲- الگوی رشد درون‌زا با تاکید بر انباشت سرمایه انسانی	۱۳
۳-۱-۳-۲- الگوی رشد درون‌زا با تاکید بر مخارج دولتی	۱۵
۴-۲- مفاهیم و مبانی نظری آزادسازی تجاری	۱۶

۱۶	تعریف آزادسازی تجاری	۲-۴-۱
۱۷	تاریخچه‌ی آزادسازی تجاری	۲-۴-۲
۱۸	بیان رابطه بین آزادسازی تجاری و تولید در داخل	۲-۵-۵
۱۸	بیان تئوری رابطه بین آزادسازی تجاری و رشد اقتصادی	۲-۵-۱
۲۱	بررسی رابطه بین آزادسازی تجاری و رشد اقتصادی	۲-۵-۲
۲۵	دیدگاه موافقین و مخالفین تجارت آزاد بر رشد اقتصادی	۲-۵-۳
۳۰	منافع و مزایای آزادسازی تجاری	۲-۶-۶
۳۳	سیاست‌های آزادسازی تجاری	۲-۷-۷
۳۴	اهداف آزادسازی تجاری	۲-۷-۱
۳۴	روش‌ها و سیاست‌های اجرائی آزادسازی تجاری	۲-۷-۲
۳۸	بیان تجربیات کشورهای جهان در رابطه با اجرای آزادسازی تجاری	۲-۸-۸
۴۰	مفاهیم و مبانی نظری سرمایه انسانی	۲-۹-۹
۴۰	تعریف سرمایه انسانی و بیان مفاهیم آن	۲-۹-۱
۴۱	مقایسه سرمایه انسانی و سرمایه فیزیکی	۲-۹-۲
۴۲	دیدگاه اقتصاددانان درباره‌ی سرمایه انسانی	۲-۱۰-۱۰
۴۶	رابطه بین سرمایه انسانی و رشد اقتصادی	۲-۱۱-۱۱
۴۸	مروری بر مطالعات انجام شده	۲-۱۲-۱۲
۴۸	مطالعات خارجی انجام شده	۲-۱۲-۱
۵۴	مطالعات داخلی انجام شده	۲-۱۲-۲
۵۸	جمع‌بندی فصل	۲-۱۳-۱۳

فصل سوم: الگوی تحقیق

۵۹	مقدمه	۳-۱-۱
۶۰	شاخص‌های آزادسازی تجاری	۳-۲-۲

۶۰ شاخص‌های غیر ترکیبی	۳-۲-۱
۶۱ شاخص‌های وقوعی	۳-۲-۱-۱
۶۲ شاخص‌های پیامدی	۳-۲-۱-۲
۶۷ شاخص‌های سرمایه انسانی	۳-۳
۷۲ معرفی مدل	۳-۴
۷۵ توصیف متغیرهای مدل	۳-۵
۷۸ روش تحقیق	۳-۶
۷۸ آزمون دیکی-فولر	۳-۶-۱
۷۹ آزمون دیکی-فولر تعمیم یافته	۳-۶-۲
۸۱ آزمون علیت انگل-گرنجر	۳-۶-۳
۸۲ آزمون هم‌انباشتگی	۳-۶-۴
۸۵ مکانیزم تصحیح خطا	۳-۶-۵
۸۷ روش خود توضیح برداری با وقفه‌های گسترده	۳-۶-۶
۹۰ جمع‌بندی فصل	۳-۷

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل الگو

۹۱ مقدمه	۴-۱-۱
۹۲ معرفی مدل	۴-۲
۹۳ بررسی مانایی داده‌ها	۴-۳
۹۴ بررسی مانایی داده‌ها بر رشد اقتصادی (کل)	۴-۳-۱
۹۴ بررسی مانایی داده‌ها بر رشد اقتصادی (بدون بخش نفتی)	۴-۳-۲
۹۵ تعیین وقفه بهینه	۴-۴
۹۵ تعیین وقفه بهینه الگوی رشد اقتصادی (کل)	۴-۴-۱
۹۶ تعیین وقفه بهینه الگوی رشد اقتصادی (بدون بخش نفتی)	۴-۴-۲
۹۶ نتایج حاصل از الگوی علیت انگل-گرنجر	۴-۵

۹۶	۴-۵-۱ - آزمون علّیت انگل - گرنجر بر رشد اقتصادی (کل)
۹۷	۴-۵-۲ - آزمون علّیت انگل - گرنجر بر رشد اقتصادی (بدون بخش نفتی)
۹۸	۴-۵-۳ - آزمون علّیت انگل - گرنجر بین سرمایه انسانی و آزادسازی تجاری
۹۸	۴-۶ - روش هم‌انباشتگی جوهانسن - جوسیلیوس
۹۹	۴-۶-۱ - تعیین بردار هم‌انباشتگی رشد اقتصادی (کل)
۱۰۱	۴-۶-۲ - تعیین بردار هم‌انباشتگی رشد اقتصادی (بدون بخش نفتی)
۱۰۲	۴-۷-۷ - نتایج حاصل از برآورد الگوی بلندمدت با استفاده از خود رگرسیون با وقفه توزیعی
۱۰۲	۴-۷-۱ - برآورد الگوی بلندمدت رشد اقتصادی (کل)
۱۰۳	۴-۷-۲ - برآورد الگوی بلندمدت رشد اقتصادی (بدون بخش نفتی)
۱۰۳	۴-۷-۳ - مقایسه نتایج برآوردی بلندمدت رشد اقتصادی (کل و بدون بخش نفتی)
۱۰۴	۴-۸ - نتایج حاصل از الگوی کوتاه‌مدت با استفاده از تصحیح خطا
۱۰۵	۴-۸-۱ - برآورد رابطه کوتاه‌مدت رشد اقتصادی (کل)
۱۰۵	۴-۸-۲ - برآورد رابطه کوتاه‌مدت رشد اقتصادی (بدون بخش نفتی)
۱۰۶	۴-۸-۳ - مقایسه نتایج برآوردی کوتاه‌مدت رشد اقتصادی (کل و بدون بخش نفتی)
۱۰۷	۴-۸-۴ - مقایسه نتایج برآوردی کوتاه‌مدت و بلندمدت رشد اقتصادی (کل و بدون بخش نفتی)
۱۰۸	۴-۹ - جمع‌بندی فصل

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۱۱۰	۵-۱ - مقدمه
۱۱۱	۵-۲ - نتیجه‌گیری
۱۱۳	۵-۳ - پیشنهادها و توصیه‌های سیاستی
۱۱۳	۵-۳-۱ - پیشنهادها خاص
۱۱۴	۵-۳-۲ - پیشنهادها عام
۱۱۵	۵-۴ - محدودیت‌های تحقیق

صفحه	عنوان
۱۱۵	۵-۵- پیشنهادهای مطالعات آینده
۱۱۶	پیوست‌ها
۱۲۹	منابع و مآخذ

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۹۴	جدول شماره (۴-۱): آزمون دیکی فولر تعمیم یافته رشد اقتصاد
۹۴	جدول شماره (۴-۲): آزمون دیکی فولر تعمیم یافته رشد اقتصاد (بدون بخش نفتی)
۹۵	جدول شماره (۴-۳): تعیین طول وقفه بهینه رشد اقتصاد (کل)
۹۶	جدول شماره (۴-۴): تعیین طول وقفه بهینه رشد اقتصاد (بدون بخش نفتی)
۹۷	جدول شماره (۴-۵): آزمون علیت انگل - گرنجر رشد اقتصاد (کل)
۹۷	جدول شماره (۴-۶): آزمون علیت انگل - گرنجر رشد اقتصاد (بدون بخش نفتی)
۹۸	جدول شماره (۴-۷): آزمون علیت انگل - گرنجر بین آزادسازی تجاری و سرمایه انسانی
۱۰۰	جدول شماره (۴-۸): آزمون‌های تعیین بردار هم انباشتگی رشد اقتصاد (کل)
۱۰۰	جدول شماره (۴-۹): آماره‌های تعیین بردار هم انباشتگی رشد اقتصاد (بدون بخش نفتی)
۱۰۲	جدول شماره (۴-۱۰): آزمون‌های تعیین بردار هم انباشتگی رشد اقتصاد (بدون بخش نفتی)
۱۰۸	جدول (۴-۱۱): نتایج برآوردی

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۷۵	شکل (۱-۳): رشد تولید ناخالص داخلی (کل و بدون بخش نفتی)
۷۶	شکل (۲-۳): متوسط سال‌های تحصیل نیروی کار
۷۸	شکل (۳-۳): مجموع سهم صادرات و واردات به تولید ناخالص داخلی

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

) ()

()

(

۱-۲- شرح و بیان مساله پژوهشی

()

()

() .

١-٤ - اهداف تحقيق

:

۵-۱- فرضیه‌های تحقیق

۶-۱- اطلاعات و داده‌های آماری

۱-۶-۱- جامعه آماری

۱-۶-۲- حجم نمونه و روش محاسبه

(ECM)

۱-۶-۳- ابزار گردآوری داده‌ها

۱-۶-۴- ابزار تجزیه و تحلیل

(ECM)

Microfit Eviews

Excell

۱-۷- کلید واژه‌ها

- آزادسازی تجاری (*Trade Liberalization*)

هی

()

()

- سرمایه انسانی (*Human Capital*)

()

هی

- رشد اقتصادی (*Economic Growth*):

()"

"

- الگوی تصحیح خطا (*Error Correction Model*)

¹. Deardorff (2002)

². Beyengju (1998)

³. Lutz (2002)